

LIST
SV. PAVLA APOŠTOLA
FILEMONOVI

Podle kritického znění řeckého přeložil

a stručně vyložil

DR. JAN HEJČL

V OLOMOUCI LETA PÁNĚ 1933

Nro 13.688

IMPRIMATUR

Olomucii die 21. Augusti 1933

Josephus Vyvlečka,

Praeses a. e. Consistorii

*První manifest pro zrušení otroctví
ne násilně, nýbrž láskou křesťanskou.*

Biskup Keppler.

*Un vrai petit chef - d'oeuvre
de l'art épistolaire. Renan.*

ÚVOD

Sedáme ve *Smyrně* na nádraží *Punta* do tureckého vlaku a jedeme . . . Urazivše prvních 77 km zastavujeme se ve stanici, jež slula prve *Ajasoluk*, kterou však turecký nacionalismus přejmenoval nedávno v *Seldžuk*. Kdo chce shlédnouti rozsáhlé rumišťe velikého kdysi města *Efesu* a nejnovější výkopy tam podnikané, opouští vagon v této stanici. Vlak pádí dále na jih a brzy vjíždí do údolí řeky, jež slula kdysi *Méandr* a již Turci zovou *Böjük Menderes-Çai*. Koleje zahýbají přímo na východ a běží podél (proti proudu) řečené řeky po stopách staré cesty *karavan*, vedoucí do vnitra *Malé Asie*. Ujevše ze *Smyrny* 130 km vidíme stanici *Aidin*. Nesnadné z toho jména vytušiti, že zde kdysi stávalo slavné město *Tralleis*, jehož obyvatelům napsal kdysi sv. Ignác mučedník list (*Sušil*, *Spisy sv. otců apoštolských*, Praha 1874 s. 79 – 82), kvítek na luzích starokřesťanského písennictví. Dosud vinula se železná dráha po pravém břehu *Méandru*; před 230. km, před stanicí *Seraikiöi*, přechází na břeh levý. Hned však zabočujíc poněkud na jih žene se údolím přítoku *Méandru*, známého antického *Lyku* (*Çürük Su*). Jsme na území staré *Frygie*. U 251. km vítá nás stanice *Gonželi*. Zde vystupuje, kdo chce ohledati zříceniny slavných měst *Hierapole* (severně odtud) nebo *Laodikeje* (na jih). Nedaleko na východ na levém břehu *Lyku* za-

roslé obilím tají se zbytky města *Kolos*, jež nás tentokráte nad jiné zajímá.

Plinius (Hist. nat. V 32, 40) počítá Kolosy mezi nejslavnější města Frygie. *Herodot* (VII, 30) je nazývá „městem velikým“. S nimi souhlasí *Xenofon*, jenž dosvědčuje, že to bylo město „veliké, lidnaté, plné blahobytu“ (Anab. I 2, 6). Závodilo s blízkými řeckými městy Laodikejí a Hierapolí. V tom soupeřství podlehl. Za *Strabona* (XII 8) bylo již jen „*polisma*“, městečko. Více nás zajímá zápas duševní, který se v Kolosách počal rozvíjet, když tam bylo přineseno křesťanství.

Sv. Pavel asi v Kolosách nebyl. Sice by sotva mohl do Kolos napsati „Chci, abyste věděli, jakou starost mám o vás, o Laodikejské a (vůbec) o všechny, kteří neviděli tváře mé v těle“ (Kol 2, 1). Křesťanství do Kolos přinesl tamní rodák *Epafras*. Seznámil se s Pavlem nejspíše v Efesu, přijal jeho evangelium a vrátiv se do svého rodiště založil tam malou křesťanskou obec, jejíž hlavou, prvním biskupem se stal. Byl to pastýř pečlivý. (Kol 4, 12n). Ve svých starostech vážil dalekou cestu do Říma k svému otci Pavlovi, jenž byl tam tehdy vězněn. Zpráva, kterou mu tehdy podal o náboženském mravním stavu mladé církve koloské, zněla celkem příznivě (Kol 1, 4). Přece však našly se důvody, jež pohnuly apoštola, aby Koloským napsal a po Tychikovi poslal (Kol 4, 7) list. Z osobností koloských známe také *Archippa*, jež nazývá Pavel (Kol 4, 17; Filem 2) svým „spolubojovníkem“ a jenž – jak se zdá – spravoval

tamní církev na místě nepřítomného Epafry. Tentokráté však z Kolosanů nejvíce nás zajímají *Filemon a Onesimos*.

Filemon byl zámožný i šlechtný muž, obchodník nebo továrník (vlněných látek) v Kolosách. Seznámil se s Pavlem nejspíše na obchodní cestě v *Ěfesu*. Popřál sluchu Pavlovým slovům, přijal křesťanství a tak se stal Pavlovým duchovním synem a dlužníkem. Vrátiv se domů podporoval mladistvou církev koloskou tak, že si zasloužil od Pavla jména „*spolupracovníka*“ (Filem 1). Propůjčoval místnosti ve svém domě ke křesťanským bohoslužbám (v. 2), hostil věrozvěsty (v. 21), přispěl snad i na Pavlovu sbírku pro chudé jerusalemské, ujímal se chudiny koloské, byl zkrátka *mecenášem* církve rodící se v Kolosách. „*Sestra Apfia*“ (v. 2) byla nejspíše jeho manželka, stejně šlechtná křesťanka jako její manžel, že ji Pavel uznal za hodnu, aby ji výslovně jmenoval mezi adresáty listu Filem a to před Archippem a ostatními křesťany koloskými.

Filemon měl podle tehdejšího římského práva a nepamětného zvyku asi více *otroků*. Z nich jeden, *Onesimos*, mu prchl. Nevíme proč. Šlechtnost Filemonova vylučuje podezřívavou domněnku, že tak učinil proto, že byl ve službě týrán. Spíše se zdá býti příčinou nějaká nehoda, která Onesima při správě Filemonova statku potkala, ztráta nezaviněná, škoda (v. 18), ze které měl svědomitý Onesimos odpovídati svému pánovi. Buď jak buď, tolik jest jisto, že Onesim na svém útěku přišel do

Říma, kde se stal horlivým posluchačem Pavlovým. *Staříčkový* Pavel, tehdy asi šedesátník, byl tam právě vězněn (v. 1. 10). Byla to první jeho římská vazba od r. 61 – 63. Onesim stal se nejen posluchačem apoštolovým, nýbrž i vykonavatelem jeho slov. Přijal křest a stal se tak *duchovním synem Pavlovým* (v. 10). Přesto však zůstal otrokem Filemonovým, otrokem, jenž hmotně poškodil pána svou desertí. Co bude nyní činiti? Co mu Pavel, duchovní otec, přikáže? Prohlásí ho proto, že se stal křesťanem, za svobodného občana, jenž nemá po křtu žádných závazků k svému pánovi? Prohlásí Pavel vůbec tehdejší otroctví za zrušeno? Takový zásah do této otázky byl by vzbudil *velikou sociální revoluci*, která by si byla vyžádala potoky lidské krve a jejíž výsledek byl více než pochybný, jak podobné pokusy, vzpoury otroků ukazovaly. Pavel znal jen jednu cestu k uklizení otroctví, které bylo zapustilo tak hluboké kořeny do tehdejšího života politického, hospodářského, společenského, a které s tímto životem tak srostlo, že se zdálo býti venkoncem nemožno, aby zrušeno bylo. Cesta, kterou Pavel znal a také nastoupil byla cesta křesťanské *živé víry a lásky* k Bohu i k *bližnímu*. Té, jak dějiny učí, skutečně se také podařilo klidně, bez kapky krve, ovšem ne náhle, nýbrž povlovně a postupem času stav otrocký, nedůstojný člověka, tím méně křesťana, sprovoditi s povrchu země.

— — — — —

Pavel uznává právo Filemonovo i povinnosti Onesimovy a proto ukládá tomuto, *aby se k onomu oddaně vrátil!* Dává však na cestu Onesimovi *list*, jež má odevzdati svému pánu *Filemonovi*

V něm pokorně prosí s neobyčejnou *láskou* a s neodolatelnou *výmluvností* Filemona, aby vracejícího se uprchlíka milostivě a laskavě přijal, ano „mezi řádky“ mu klade na srdce, aby mu dal svobodu (v. 16n). Z listu září všecha Pavlova povaha, obratná dialektika, smysl pro skutečné poměry, vědomí povinnosti, křesťanská pokora, zejména pak horoucí láska k Onesimovi i Filemonovi, otroku i pánu, jíž oba stali se jeho syny (*Hudec* „Apoštol národů“ v „Hlídce“ z r. 1933, str. 123nn; *Meinertz*, *Der Philemonbrief und die Persönlichkeit des Apostels Paulus*, Düsseldorf 1921). Pavel razí si cestu do srdce pánova díky, jež vzdává Bohu za to, že uštědřil Filemonovi tak živou, účinnou víru v Ježíše Krista a s ní příkladnou lásku k církvi a jejím členům (v. 4 – 8). Nechce zakročovat svou apoštolskou autoritou (v. 8. 14), ale raději *láskou* hodlá celou věc vyřešiti (v. 9.). Nechce nutit, aby dobrý skutek Filemon vykonal *dobrovolně* (v. 14). Poukazem na svůj vysoký věk a uvěznění (v. 9) Pavel dotýká se strun soustrasti v srdci adresátově. Prosí za svého syna, jemuž se stal otcem ve vazbě (v. 10), jenž mu prokázal nejednu užitečnou službu (v. 11. 13), prosí za „*své srdce*“ (v. 12), ne již za otroka, nýbrž za křesťana, za Filemonova *bratra, lásky hodného* (v. 16), s nímž se Pavel venkoncem ztotožňuje (v. 17). Útěk Onesimův bylo asi dílo Prozřetelnosti (v. 15). Utrpěl-li Filemon útekem svého otroka škodu, ať ji zaúčtuje Pavlovi a odčítá si ji na Pavlově protiúctu (v. 18n). Pavel vyslovuje pevnou důvěru ve Filemonovu ochotu a očekává, že ho potěší splněním prosby. Pavel časem Filemona navštíví. (Najde příležitost, aby se přesvědčil, jak Filemon s Onesimem naložil.)

Pavlova láska ukazuje v kratičkém listě všecu

svou vynalezavost. Napsal-li Kol 4, 6: „*Řeč vaše budiž vždycky v milosti, okořeněná solí (moudrosti),*“ podává apoštol tímto listem praktickou ukázkou řeči psané, jaká má býti. *Pavel dotýká se všech nejjemnějších strun duše Filemonovy způsobem tak něžným, delikátním, plným taktu a kouzla, že Filemon nemohl odporovati a tedy ani neodporoval.*

(O tom, kterak hleděl Pavel na otroctví, srov. Kol 3, 22nn; Ef 6, 5nn; 1 Tim 6, 1n; Tit 2, 9n; Kol 4, 1; Ef 6, 9; Gal 3, 27n; 1 Kor 12, 13; Kol 3, 11; Ef. 4, 4nn.)

Filem je nejkratší z kanonických listů Pavlových; zdá se, jako by měl ráz jen soukromý. Co bylo tehdy všednějšího nežli doporučení písemně otroka uprchlého, chtějícího se vrátit do služby? Přirozeno, že se dochovalo ve světové literatuře z doby Pavlovi blízké více *podobných* listin (*Meinertz, Die Gefangenschaftsbriefe, Bonn 1917, str. 96n. 4. vyd. r. 1931*). Ale jen *podobných*, ježto žádné takové psaní nevykazuje tak *vysoké stanovisko* nábožensko-mravní, žádný z nich nepodává tak *proveditelného programu, jak zrušiti otroctví, jež se tehdy zdálo býti vůbec nezrušitelné.*

List nebyl jen *soukromým* doporučením; byl poslán celé církvi koloské (v. 2) a tedy k veřejnému předčítání při bohoslužbě; to znamenalo také za tehdejších dob sděliti se o list také s jinými křesťanskými obcemi. (Srv. Kol 4, 16.)

Obsah listu výše podaný, i forma, na niž bylo rovněž výše upozorněno, prokazují dostatečně, že je to *dílo Pavla apoštola*. Tak soudil také překlad

starolatinský, zlomek *Muratoriho*, seznam *Marciona*, o němž *Tertulian* výslovně praví, že krátkost listu jej zachránila před padělatelskou rukou jeho (Marcionovou; c. Marc. 5, 21; Migne PL II 524). S nimi souhlasí *Origenes* (Hom in Jer 19) a *Euseb*, jenž uvádí list mezi těmi, jež byly jednomyslně od počátku za kanonické pokládány (Dějiny 3, 3; MPG XX 217). Pokud jde o církev syrskou jisto je, že byl pojat do překladu zvaného *Pešitthá* a že jest uveden v syrském seznamu biblických knih asi z r. 400. po Kr. Proti těm, kdož měli proti listu jakési námitky, napsal trefně již *Jeronym*: „Nikdy by Filem nebyl přijat býval na celém světě ode všech církví, kdyby nebyl pokládán za dílo Pavla apoštola.“ (In Philem; Migne PL XX VI 602). Útoky novějších protestantů, jež zahájil *Baur*, odráželi a odrazili jednomyslně nejen kritikové katoličtí, nýbrž i rozumnější racionalisté (*Ewald, Haupt*). Sám *Renan* vyznal, že jediný Pavel mohl napsati toto vpravdě vrcholné dílko listového slohu (L'Antéchriste 96).

Taktéž se ztroskotaly útoky na listový tvar slovesný a historický ráz dílka; útoky, jež viděly v něm jenom jinotaj nebo smyšlený příběh, jenž prý měl demonstrovati sociální povinnosti uložené v listě Koloským.

V novější době vyložili list z katolíků *Bisping* (2. vyd. 1866), *Knabenbauer* (1912), *Meinertz* (uvedený výše), *Eisentraut* (1928) *Cladder-Dieckmann* (Der kathol. Gedanke II (1929)); z protestantů *Ewald, Soden, Dibelius, Lohmeyer, Schumann*. –

Z našinců vykládá Filem *Sušil* („Listové svatého Pavla“ II Praha 1871 s. 399 – 407) a *Sýkora* (BČ II 2 str. 203 – 206).

ADRESA A POZDRAV (v. 1-3)

1 Pavel, vězeň pro Krista Ježíše
a bratr Timotej

Filemonovi, lásky hodnému spolupracovníku našemu, také sestře Apfii, Archippo-
2 vi, našemu spolubojovníkovi a vůbec církvi
v tvém domě:

3 Milost vám a pokoj od Boha, otce našeho
a Pána Ježíše Krista.

1. ÚVOD (v. 4-7)

4 Děkuji Bohu svému vždycky, kdykoli
vzpomínám tebe na svých modlitbách;
5 vždyť slyším o tvé lásce a víře, kterou máš
a prokazuješ Pánu Ježíši Kristu a všem Je-
6 mu zasvěceným. Modlím se, aby spoluprá-
ce tvé víry vedla účinně ke Kristu doko-
nalým poznáním všeho dobra, jež jest mezi
vámi!

7 Ano, velikou radost a potěšení měl jsem z tvé lásky, že se srdce Kristu zasvěcených potěšilo tebou, bratře.

2. PAVEL SE PŘIMLOUVÁ ZA UPRCHLÉHO OTROKA (v. 8-22)

8 Proto, ač mám v Kristu plnou svobodu
9 přikazovati tobě, co je slušné, přece pro lásku raději prosím: Podle toho, jaký jsem já Pavel, stařec, nyní pak i vězeň pro Krista
10 Ježíše, prosím tě za svého syna, jehož otcem stal jsem se ve vězení, za Onesima, jenž byl
11 tikdysi neužitečný, nyní však tobě i mně jest velmi užitečný.

12 Toho ti zase posílám, toho, to jest mé
13 srdce. Byl bych rád ho podržel u sebe, aby místo tebe mi prokazoval služby, vězněnému pro evangelium. Avšak bez tvého vědomí nechtěl jsem nic učiniti, aby tvůj dobrý skutek nebyl jaksi z přinucení, ale z dobré vůle.

15 Snad proto byl odloučen od tebe nachvíli,
16 abys ho dostal zpět na věky, ne již jako otroka, nýbrž více než otroka: bratra nad míru lásky hodného mně, oč více pak tobě, jako člověka i křesťana!

17 Máš-li mě tedy za souvěrce, přijmi ho
18 jako mne. Jestliže ti v něčem ukřivdil, aneb
19 je-li ti co dlužen, přičti to mně – já Pavel
píši to svou rukou, já to zaplatím – ať nedím
přičti to sobě, neboť jsi mi dlužen i sebe sa-
ma.

20 Ano, bratře, ať mám z tebe ten užitek
v Pánu. Občerstvi mé srdce v Kristu!

21 Důvěřuje v tvou ochotu píši ti; vždyť
22 vím, že i nad to, co pravím, učiníš. Záro-
veň však připrav mi pohostinství; neboť
doufám, že na vaše modlitby budu vám
zase darován.

ZÁVĚREK (v. 23 - 25)

23 Pozdravuje tě Epafras, můj spoluvězeň
24 v Kristu Ježíši, Marek, Aristarchos, Demas
a Lukáš, moji spolupracovníci.

25 Milost Pána našeho Ježíše Krista buď s du-
chem vaším. Amen.

VYSVĚTLIVKY

V. 1. Pavel nejmenuje se *apoštolem*, nedovolává se svého vysokého úřadu, jak jindy činívá, ježto chce působiti na Filemona více láskou (v. 9) než autoritou (v. 8). Připomíná již prvními slovy, že *jest vězněn pro Krista*, jehož náboženství šíří; také níže ve v. 9. 10. 13. 23. Proč tak činí, řečeno bylo v úvodě. Srv. Ef 3, 1; 4, 1. – Za spolupisatele listu jest uveden *Timotej* (Kol 1, 1). Učitel národů ho užívá za spoluprosebníka, aby Filemon tím spíše povolil (Jan Zlat.). Lze se domnívati, že se Timotej osobně znal s Koloskými i s Filemonem. O tomto viz více níže v. 6n, jakož i v úvodě.

V. 2. „*sestra*“ v Kristu, tedy křesťanka; podle některých rukopisů i Vulg. *sestra „milovaná“*, nejmladší nebo „*lásky hodná*“. Viz o ní úvod. Vznešená, šlechtná matrona může se za Onesima důtklivě a úspěšně přimluviti tak jak *Archip*, jenž sluje Pavlovým spolubojovníkem, protože byl církevním představeným (biskupem, presbyterem). Viz úvod a Kol 4, 17; 2 Tim 2, 3. – Mnozí se domnívají, že byl *Archip Filemonův syn*.

V. 3. = Ef 1, 2.

V. 4. Srv. 1 Kor 1, 4; 1 Thes 1, 2; 2 Thes 1, 3; Fil 1, 3; Kol 1, 3; Ef 1, 16.

V. 5. Laskavá „*captatio benevolentiae*“. – „*Vira*“ v Ježíše Krista a z ní vyvěrající láska k němu. – Ta „*vira*“ se uplatňuje také svou láskou k ostatním

spoluvěřícím. Srv. Ef 1, 15; Kol 1, 4; 2 Thes 1, 3. – „Kristu zasvěceným“ na křtu a v tom smyslu „svatým“, t. j. souvěrcům, spolukřesťanům.

V. 6. Filemon dokazuje svou příslušnost k víře křesťanské i k ostatním věřícím, své účastenství v ní a společenství s nimi tím, že štědře hmotně i mravně podporuje víru i věřící. Srv. Řím 15, 26; 2 Kor 8, 4; 9, 13; Fil 1, 5; Žid 13, 16. – Ve „vzpomínaje“ (v. 4) zahrnuto jest „modlim se“, aby ... Srv Ef 1, 15. 17; 3, 14 – 16. – Jak „veliká dobra“, jaké milostné síly jsou uloženy v křesťanském náboženství (ve víře), když budí a působí tak velikou dobročinnost, jakou prokazuje Filemon! Ta lidumilnost vede k „poznání“ a ocenění těch „dobr“, duchovních statků. Jiní ovšem všelijak jinak. Viz Sýkorovy poznámky k t. v. – Vulg překládá: „aby společnost víry tvé zjevna byla (!) v poznání všelikého skutku dobrého, kterýž jest ve vás skrze (!) Krista Ježíše.“

V. 9. Co by mohl Filemon odepríti 1. Pavlovi, 2. vetchému, sešlému starci (v. 1), 3. vezněnému pro Krista? – Pavlovi bylo tehdy asi 60 let, snadné však se dovtípili, že veliké jeho námahy a protivnosti vyčerpaly beztak slabé fysické jeho síly, že se cítil „starcem“. – Filemon prokázal již tolik lásky, že neodepře ani tuto skromnou prosbu za nový projev lásky (Meinertz).

V. 10. Pavel Onesima „zplodil“ tím, že z něho učinil křesťana. Srv. 1 Kor 4, 15; Gal 4, 19; 1 Petr 5, 13. – Trávu slyší růsti, kdo tu větrí vliv pohanských mysterií.

V. 11. Když byl Onesim na útěku, nepracoval pro svého pána; byl mu tedy „neužitečný“. „Užitečným“ stal se teprve jako křesťan Pavlovi ve vazbě a stane se jím i Filemonovi, až ho laskavě přijme. Ostatně služby prokázané Onesimem Pavlovi lze

pokládati za službu konanou Filemonovi. Viz níže.

V. 12. Vulg s jinými překlady a některými řeckými rukopisy čte a překládá: „*Ty pak přijmi ho jako vnitřnosti mé.*“ – Srv. níže v. 17.

V. 13. Kdyby Filemon byl býval v Římě, byl by jistě Pavlovi ve vazbě prokazoval znamenité služby. Protože však nejsou ve hlavním městě osobně, nemohl se Pavlovi jimi odvděčovat, činil tak za něho jeho otrok. Pavel znající velkodušnost Filemonovu mohl právem *předpokládati*, že by mu rád a ochotně Onesima daroval.

V. 14. „*vědomí*“ a výslovného svolení.

V. 15. Filemona bude „*na věky*“ s Onesimem pojeti jedna víra, společnost, bratrství a zejména blaženost.

V. 17. Má-li Filemon Pavla za souvěrce (tím spíše, pokládá-li ho za svého otce), ať přijme *syna* Onesima tak, jako by přijal *otce Pavla!* – Srv 2 Kor 8, 23.

V. 18. „*přičti to mně*“ = zaúčtuj to na můj vrub („*tiž*“), zapiš to jako můj dluh. Pavel se však ihned opravuje: připomíná, co jest Filemon dlužen Pavlovi (protiúčet); od tohoto účtu ať odpočítá Pavlův dluh za Onesima. Srv. 1 Kor 9, 11; Řím 15, 27.

V. 21. „*nad to*“, více = dáti Onesimovi svobodu.

V. 22. Srv. Kol 4, 3; Ef 6, 19.

V. 23. Tytéž pozdravy jako Kol 4, 10 – 14; jen „*Jesus přijmím Justus*“ tam uvedený není zde jmenován. O *Markovi* je tam řečeno, že byl příbuzný Barnabášův. – *Epafrovi* dostává se tam zvláštní pochvaly (v. 12n). Srv. Kol 1, 7. – „*Lukáš*“ lékař (v. 14). – Co pozdrav, to podpora Pavlovy přímluvy za Onesima, jež poslal Pavel do Kolos s Tychikem, opatřiv ho písemným tímto doporučením. Viz Kol 4, 7 – 9.

V. 25 = Gal 6, 18.

LIST SV. PAVLA APOŠTOLA
FILEMONOVI

Podle kritického znění řeckého
přeložil a stručně vyložil

DR. JAN HEJČL

Tuto knížku pro své přátele
k vánočním svátkům l. P. 1933
vydali

O. F. Babler, R. Kolbe a Fr. Macura

Vytiskly ji

Lidové závody tiskařské a nakladatelské
v Olomouci

GLORIA IN EXCELSIS DEO!